

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ι. ΧΟΥΔΑ

ΛΟΓΟΣ ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΟΣ

ΕΚΦΩΝΗΘΕΙΣ ΕΝ Τῃ ΚΕΝΤΡΙΚῃ ΠΛΑΤΕΙΑ
ΕΠΙ Τῃ ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑΕΤΗΡΙΑΙ ΤΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ
ΤΗΝ 21^{ην} ΜΑΪΟΥ 1914

Ἐκτυποῦται δαπάνῃ τῆς εἰδικῆς ἐπι-
τοῦ ἑορτασμοῦ ἐπιτροπῆς.

ΤΥΠΟΙΣ Νικολάου Δουροστόλιου

ΙΑΚΟΒΑΤΕΙΟΥ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΦΟΝΙΚΗ
ΠΟΥΛΕΙΟ ΛΗΘΟΥΡΙΟΥ

581

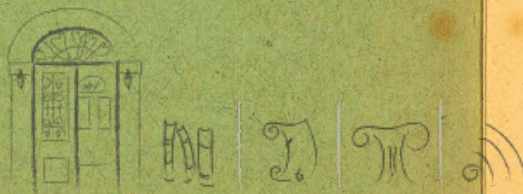
ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ι. ΧΟΤΔΑ

ΛΟΓΟΣ ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΟΣ

ΕΚΦΩΝΗΘΕΙΣ ΕΝ Τῃ ΚΕΝΤΡΙΚῃ ΠΛΑΤΕΙΑ
ΕΠΙ Τῃ ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑΕΤΗΡΙΑ ΤΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ
ΤΗΝ 21ην ΜΑΪΟΥ 1914

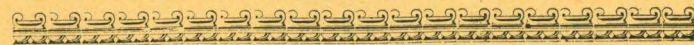
Ἐκτυπῶνται δαπάνη τῆς εἰδικῆς ἐπι-
τοῦ ἑορτασμοῦ ἐπιτροπῆς.

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

ΤΥΠΟΙΣ Νικολάτου Ἀργοστόλιον

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ι. ΧΟΥΪΔΑ

ΛΟΓΟΣ ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΟΣ

*Ἐκφωνηθεὶς ἐν τῇ κεντρικῇ αἰθραλίᾳ ἐσὶ τῇ αὐθιγῇ
ἐπικονυλαεληρίδι τῆς ἐνώσεως τὴν 21 Μαΐου 1914*

Σήμερον, ἡ Ἐπτάνησος ἄγει λαμπρὰν ἑορτὴν, τὴν πεντηκοστὴν ἀμφιετηρίδα τῆς ἐνώσεως μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος. Λαμπρὸς καὶ ἀκτινοβόλος ἀνέτειλε πρὸς πεντήκοντα ἐτῶν ὁ ἥλιος τῆς 21 Μαΐου 1864, καθ' ἣν μετὰ σκληρὸν πολλῶν αἰῶνων ἀποχωρισμὸν ἡ Μητηρ περιχαρῆς περιεπτύσσετο ἐν τοῖς κόλποις αὐτῆς ἑπτὰ προσφιλεῖς θυγατέρας.

Τὴν ἐξύμνησιν τοῦ εὐφροσύνου τούτου γεγονότος, ἀποτελοῦντος ἀξιοσημεῖωτον σταθμὸν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἐπτανήσου, ἡ ἐνταῦθα ἐπὶ τοῦ ἑορτασμοῦ ἐπιτροπὴ εὐηρεστήθη ν' ἀναθέσῃ εἰς ἐμὲ. Τὴν λίαν τιμητικὴν, πλὴν βαρεῖαν ταύτην ἐντολήν, ἐδίστασα εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ν' ἀποδεχθῶ, συναισθανόμενος τὸ ἀσθενὲς τῶν δυνάμεών μου, ὅπως δι' ἑνὸς βραχείου λόγου ἐξάρω προσηκόντως γιγάντιον ἀληθῶς ἔργον, ἐγκλείον ἐν ἑαυτῷ τόσας ἐνδόξους ἀναμνήσεις καὶ ὅπερ συνύφαναν θυσίαι παντοειδεῖς, ἐξορία πολυχρόνιοι, δάκρυα πικρὰ, τόλμη ἀχαλίνωτος, αὐταπάρνησις ἀφάνταστος, καρτερία ἀκαταγώνιστος, φιλοπατρία ἀπαράμιλλος. Ἀλλὰ παρ' ὅλον τὸν δισταγμὸν ἐπεκράτησεν ἐν ἐμοὶ ἡ ἰδέα τῆς ἀποδοχῆς εὐγενούς προσκλήσεως ἐπὶ τῇ προσδοκίᾳ, ὅτι ἡ κρι-

ΙΑΚΩΒΑΤΙΔΗΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΜΕΣΣΟΛΟΝ

σις τοῦ εὐγενοῦς ἀκροατηρίου θέλει εἶσθαι ἐπιεικῆς, ἀναλογιζομένου τὸ δυσχερὲς καὶ δυσεκπλήρωτον τοῦ πράγματος.

Ἡ Ἐπτανήσος μετὰ τὴν κατὰ τὸ 1797 κατάλυσιν τοῦ Ἑνετικοῦ Κράτους περιήλθεν εἰς τὴν Ἀγγλικὴν κατοχὴν τῇ 1809, διὰ δὲ τῆς ἐν Παρισίοις συνθήκης τοῦ 1815 κατέστη Κράτος ἐλεύθερον καὶ ἀνεξάρτητον ὑπὸ τὴν ἄμεσον καὶ ἀποκλειστικὴν κυριαρχίαν τῆς Μεγάλης Βρετανίας.

Ἡ Ἐπτανήσος, ἡ περικαλλῆς αὕτη νύμφη τοῦ Ἰονίου πελάγους, ἀπὸ μακροτάτων ἐτῶν ἀπορφανισθεῖσα, οὐδέποτε ἐπελάθετο τῆς καταγωγῆς αὐτῆς, οὐδέποτε ἐπαύσατο ὄνειροπολοῦσα τὴν ἐθνικὴν αὐτῆς ἀποκατάστασιν. Ἄν καὶ τὸν τράχηλον αὐτῆς δὲν περιέσφιγγεν ὁ κλοιὸς βαρβάρου καὶ τυραννικῆς δουλείας, ὅφ' ἦν εἰσέτι δυστυχῶς στένουσιν ἀλύτρωτοι ἡμῶν ἀδελφοί, ἀλλὰ ξενόκρατουμένη ἀπέλαυε κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον εὐνομίας, ἀσφαλείας ζωῆς καὶ περιουσίας, οὐδέποτε ὁμως, μνήμων τοῦ ἐνδόξου παρελθόντος, εἰλκυσθῆ ὑπὸ τῶν δελεασμάτων ἐξυγενισμένων ἀρχόντων. Διάφοροι δυνάσται δικαίωματι ἰσχύος καὶ βίας κατέκτησαν μὲν ἐπανειλημμένως τὸ ἔδαφος αὐτῆς, δὲν ἠδυνήθησαν ὁμως νὰ κατακτήσωσιν οὐδέποτε τὸ πνεῦμα καὶ τὴν καρδίαν τῆς. Ἐμπορουμένη ἀνέκαθεν τῶν αὐτῶν μὲ δλόκληρον τὴν Ἑλληνικὴν φυλὴν ἐθνικῶν ἰδεωδῶν, τὰ ὅποια μέχρι μὲν χθὲς καὶ πρόφην ἐμυκτήριζον πολλοὶ ὡς οὐτοπίαν, ἀλλὰ τὰ ὅποια ὁμως ἐδόξασαν, ἐλάμπρυναν καὶ ἐμεγάλυναν εἰς βαθμὸν ἀφάνταστον τὴν πατρίδα καὶ διήνοιξαν νέους ὀρίζοντας δράσεως εἰς τὴν Ἑλληνικὴν φυλὴν, ἐμπορουμένη, λέγω, τῶν αὐτῶν ἰδανικῶν ἀείποτε συμμετείχε τῶν τέρψεων καὶ θλίψεων τῆς φιλοτάτης Μητρὸς, περὶ πολλοῦ ἐποιεῖτο τὴν Ἑλληνικὴν παιδεί-

αν καὶ γλώσσαν καὶ τὴν ἱερὰν τῆς ὀρθοδοξίας θρησκείαν ἐτήρει ἀγνήν καὶ ἄσπιλον.

Ἐντεῦθεν δ' ὅτε μετὰ τὴν ἀπέλασιν τῶν δημοκρατικῶν Γάλλων ὑπὸ τῶν συμμάχων τῆ Τουρκίας Ρώσων ἐδρῦθη τῇ 1800 ἡ Ἐπτανήσιος Πολιτεία, τὸ πρῶτον Ἑλληνικὸν Κράτος, καὶ ἐψηφίσθη τῇ 1803 τὸ πρῶτον Ἑλλ. σύνταγμα, καθωρίσθη ὡς ἐπικρατοῦσα τοῦ Κράτους θρησκεία ἡ ὀρθόδοξος καὶ ὡς γλῶσσα ἡ Ἑλληνικὴ.

Πρὸς τοῦτοις δὲ ψηφισθέντος ἐπὶ Ἀγγλικῆς προστασίας τοῦ περιβοήτου συντάγματος τοῦ 1817, ἀνεκηρύσσεται ἡ αὐτὴ θρησκεία καὶ καθιεροῦτο ἡ ἐθνικὴ γλῶσσα.

Ἀλλὰ τὸ Ἰόνιον σύνταγμα τοῦ 1817, ἔντεχνον πολιτικὸν κατασκευάσμα τοῦ πρώτου ἀρμοστοῦ, σὲρ Θωμᾶ Μαίτλανδ, ἦτο θεσμὸς ἀπαίσιος καὶ δεσποτικὸς, διότι ψηφισθὲν ὑπὸ τὸ κράτος τῆς βίας καὶ τοῦ τρόμου συνεκέντρου ἐν τῇ προσωπίᾳ τοῦ ἀρμοστοῦ πᾶσαν ἐξουσίαν. Παρὰ τὰς διεθνεῖς συνθήκας καὶ τὰ φυσικὰ τῶν λαῶν δίκαια ὑπέρτατος νόμος ἦτο ἡ θέλησις τοῦ ἀρμοστοῦ. Ὑπὸ τύπους δῆθεν συνταγματικὸς ἡ Κυβέρνησις τῶν Ἰονίων, ὑπῆρξεν ἀπολυτρόφρων. Ἡ ἐκλογὴ τῶν βουλευτῶν εἶχε καταστή αὐτόχρημα ἐμπαιγμὸς, οἱ δὲ βουλευταὶ ἐψήφίζον ἀσυζητητὴ τὰ ἐκάστοτε ὑπὸ τοῦ ἀρμοστοῦ προσαγόμενα νομοσχέδια, παρωδοῦντες οὕτω τὸ συνταγματικὸν δῆθεν ἐκείνο πολίτευμα. Ἀπαγορευομένης τῆς ἐλευθεροτυπίας, ἔδασμεύετο τὸ δημόσιον φρόνημα, παρημελεῖτο ἡ ἐθνικὴ γλῶσσα καὶ ὡς ἐπίσημος καθιεροῦτο ἡ Ἰταλικὴ καὶ Ἀγγλικὴ.

Τοιαύτη περίπτου ἦτο ἡ ἐν Ἐπτανήσῳ κατάστασις, ὅτε ἦχησαν ἡ σάλπιγξ τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Τουρκοκρατοῦμένην Ἑλλάδα. Ἡ κλαγγὴ τῶν ὅπλων ἐθέρισε ἐπὶ μᾶλλον τὴν φιλοπατρίαν τοῦ Ἰονίου λαοῦ,

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΑΙΩΝΙΟΥ

ἔστις ἠλεκτρισθεὶς ἐσκήρτησεν ἐκ χαρᾶς, ὅπως φάλλει
ὁ γλυκύτατος ἀοιδὸς, ὁ ἐμπνευσμένος τῆς Ἐλευθερίας
ὕμνητῆς·

«ἐφωνάξανε ὡς τ' ἀστέρι
τοῦ Ἴονίου καὶ τὰ νησιὰ
κ' ἐσηκώσανε τὰ χέρια
Γιὰ νὰ δείξουνε χαρά.»

Καὶ δὲν ἐξεδήλου μόνον ὁ λαὸς διὰ τῶν λόγων τὴν
χαρὰν του, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἔργων ἐπεδείκνυε τὴν φι-
λοπατρίαν τοῦ ἔθνους, λὶαν φιλανθρώπως καὶ παρέχων
ἄσυλον εἰς τοὺς καταδιωκομένους καὶ τυραννομένους
καὶ σπεύδων ἐνθουσιώδης εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν καὶ
συναγωνιζόμενος παρ' ὅλα τὰ καταθλιπτικὰ μέτρα τῆς
Προστασίας, ἣτις συμπαθῶς ἔχουσα πρὸς τὴν Τουρκίαν
ἐπειράτο παντὶ σθένει νὰ καταπνίξῃ τὸ ἐθνικὸν τῶν Ἐ-
πτανησίων φρόνημα.

Ἄλλ' ἢ πῆσις αὕτη ἔτι μᾶλλον ἐξέκαιε τὸ πολεμι-
κὸν μένος τοῦ Ἴονίου λαοῦ, ὅστις καθ' ὅλην τὴν διάρ-
κειαν τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος γενναιοτάτην παρέιχε τὴν συν-
δρομὴν αὐτοῦ ἀρδεύσας μὲ ἀφθονον αἷμα τὸ δένδρον τῆς
ἐλευθερίας, ὅπερ κακῆ μοίρα, μικρὰν μόνον γωνίαν τῆς
κλασικῆς γῆς ἐπεσκίασε.

Τὰ δεινοπαθήματα τῶν Ἐπτανησίων διὰ τὴν συμμε-
τοχὴν αὐτῶν εἰς τὸν ἱερὸν ἀγῶνα διὰ ζωηροτάτων χρω-
μάτων ἀπεικονίσει ὁ καλλιτεχνικὸς χρωστήρ τοῦ ἐθνι-
κοῦ μας ποιητοῦ Ἀριστ. Βαλαωρίτου εἰς τὸ ἀθάνατον
αὐτοῦ ποίημα «ὁ ἀσπασμὸς πρὸς τὴν Μητέρα Ἑλλάδα»
διὰ τῶν ἐξῆς στίχων·

«Νᾶξερές πῶς ἐπλήρωσαν τὴ νέκρανάστασί σου,
Κάθε φορά πού ἐσφύριζε κ' ἐσφαζε τὸ σπαθί σου!
Ἐμεῖς... ποδοκυλίσματα καὶ ξύλο καὶ κρεμάλα.
Ἐφαρμακέψαν στὸ θυζὶ καὶ τοῦ παιδιοῦ τὸ γάλα
Μέ τῆ χολῆ πού ἐδίνανε νὰ ποτισθῇ ἡ Μητέρα.»

Μᾶς ἐμετροῦσαν τὸ φῶμι μὴν τύχη καμμιά μέρα
Καὶ φύγη ἀπὸ τὸ στόμα μας γιὰ σὲ κανένα τρίμμα.»

Ἐν τούτοις ὁ ἐπισυμβὰς ἐν Εὐρώπῃ τῇ 1848 ἐπανα-
στατικὸς κλονισμὸς, ὅστις ἀνέτρεψε θρόνους καὶ συνέ-
τριψε στέμματα, ἔσχε τὸν ἀντίκτυπὸν του καὶ ἐν Ἐ-
πτανήσῃ, ἣς ὁ φύσει ζωηρὸς καὶ φιλελεύθερος λαὸς προ-
εκάλεσε μεταρρυθμίσιν τινα τοῦ Μαιτλανδαίου συντάγ-
ματος.

Οὕτω τῇ συστάσει τοῦ δικαίου συνετοῦ καὶ φιλοπρο-
όδου ἀρμοστοῦ Λόρδου Σείτωνα ἐπετεύχθη ἡ ἐλευθερο-
τυπία καὶ ἡ ἐλευθερωτέρα τῶν βουλευτῶν ἐκλογή. Κατ'
ἀκολουθίαν τῶν καινοτομιῶν τούτων ἀνεφάνησαν τρία
πολιτικὰ κόμματα· α.) τὸ **μεταρρυθμιστικὸν** ἢ
προοδευτικὸν, ὅπερ, μολονότι ἀπηρτίζετο ἐκ
σπουδαίων καὶ φιλοπατρίδων ἀνδρῶν, ἐπεδίωκε ριζικὴν
τοῦ συντάγματος μεταρρυθμίσιν, ἐπειδὴ θεώρει ἀνέφι-
κτον τὴν ἔνωσιν β.) τὸ **ριζοσπαστικὸν** ἢ **ἐπνα-
στατικὸν**, ὅπερ ἀποκροῦον ἄρδην πᾶσαν μεταρρύ-
θμισιν ἠξίου τὴν παῦσιν τῆς Προστασίας καὶ τὴν ἔνωσιν
τῶν νήσων μετὰ τῆς ἐλευθερωθείσης ἤδη Ἑλλάδος, καὶ
γ.) τὸ **προστασιανὸν** ἢ **συντηρητικὸν**, τὸ
καὶ **καταχθόνιον** ἄλλως καλούμενον, ὅπερ στερρῶς
ἐχόμενον τῆς Προστασίας ὑπεστήριζε τὸ ὑφιστάμενον
καθεστῶς.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀνέτειλαν ἐπὶ τοῦ πολιτι-
κοῦ τῆς Ἐπτανήσου στερεώματος δύο ἀστέρες τηλαυ-
γεῖς, δύο ἄνδρες ὑπέροχοι, οἱ Ἡλίας Ζερβὸς Ἰακωβάτος
καὶ Ἰωσήφ Μομφερράτος, οἵτινες δεκαεταετίαν ὀλό-
κληρον ἐρρωμενέστατα παλαίσαντες πρὸς τὴν Προστα-
σίαν ἐχάραξαν χρυσὴν σελίδα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἐπτα-
νήσου καὶ τῆς Ἑλλάδος καθόλου καὶ περιεβάλλοντο τὸν
ἀειθαλῆ τῆς δόξης στέφανον.

Ὁ ριζοσπαστισμὸς λοιπὸν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην διετυπώθη ὡς **πολιτικὴ ἀνοχή**· ἀλλὰ καὶ πρὶν ἢ ἔτι περιβληθῆ ὡς εἶπειν ἐπίσημον τύπον ὑπέθαλλον ἀπὸ τοῦ 1830 καὶ ἐφεξῆς ἐν στενῷ κύκλῳ παρὰ τῆς λαῖκῆς τὴν ἰδέαν τῆς ἐνώσεως ἄνδρες φιλοπάτριδες, ὡς ὁ Φραγκίσκος Πυλαρινὸς, Γεράσιμος Πανάς, Δημήτριος Ραζής Δουκάτος, ἄλλοι τε πολλοὶ καὶ δὴ ὁ θερμουργὸς Γεράσιμος Λιβαδάς, ὅστις διὰ τὴν διάπυρον φιλοπατρίαν, τὴν ἀγνότητα τῶν αἰσθημάτων, τὴν εὐστάθειαν τοῦ φρονήματος, τὸ ἀδάμαστον τοῦ χαρακτήρος, τὴν καρτεροψυχίαν καὶ τὴν γενναιοφροσύνην καταλέγεται μεταξὺ τῶν εὐκλεσετέρων τέκνων τῆς Κεφαλληνίας καὶ εὐλόγως θεωρεῖται εἰς τῶν κορυφαίων καὶ ἡρωϊκῶν προμάχων τοῦ ἀληθοῦς ριζοσπαστισμοῦ. Ὁ ἀοίδιμος ἀνὴρ πλουσιώτατος ὢν ἀπέθανε πενέστατος καταναλώσας ὀλόκληρον τὸν πλοῦτόν του ὑπὲρ τῆς πατρίδος. Ἐξωρίσθη δὲ πολλάκις αὐτὸς καὶ τὰ τέκνα του καὶ ἐφυλακίσθη ἐν ταῖς ὑγραῖς καὶ σκοτειναῖς φυλακαῖς Κερκύρας καὶ Κεφαλληνίας διὰ τὸ ἀτρόμητον θάρρος, δι' οὗ ἐστιγμάτιζε πρὸ τῆς ἐλευθεροτυπίας εἰς Ἑλληνικὰς καὶ ξένας ἐφημερίδας τὸ ἀυθαίρετον καὶ θίαιον τῆς Προστασίας, καὶ διὰ τὴν καθ' ὅλον τὸν ἀγῶνα πατριωτικὴν ἐν θαυμαστῇ αὐταπαρνήσει δρασίν του. Πρῶτος αὐτὸς ὑπέγραψε καὶ τὸ περὶ ἐνώσεως ψήφισμα τῆς περιωνύμου Θ. Βουλῆς.

Ἄλλὰ καὶ ὁ Δημήτριος Δαυῆς οὐκ ὀλίγον συνετέλεσεν εἰς τὴν διάδοσιν τῶν ριζοσπαστικῶν ἰδεῶν καὶ τοῦ ἀγῶνος τὴν ἐνίσχυσιν. Ὁ Δημήτριος Δαυῆς, ἀνὴρ φιλόπατρις, αἰσθηματίας, εὐθαρσής, ὀρμητικὸς καὶ δεξιότατος τοῦ καλάμου χειριστὴς πραγματευόμενος εἰς Ἀθηναϊκὰς ἐφημερίδας πολλοῦ ἐνδιαφέροντος ζητήματα, ἀφορῶντα εἰς τὴν ἐπτάνησον καὶ δὴ τὴν Κεφαλληνίαν, ἐγένετο πολῦτιμος ἀρωγὸς καὶ συνεργάτης τῶν πρώτων

σπορέων τοῦ ριζοσπαστισμοῦ. Ἐφ' ᾧ καὶ καταδιωγμοὺς ὑπέστη καὶ εἰς ὑπερορίαν κατηναγκάσθη. Βραδύτερον δ' ἐπανελθὼν εἰς τὴν γενέθλιον ὑπήρξεν εἰς τῶν ἰδρυτῶν τοῦ περιβολίου **Δημοτικοῦ Καταστήματος**, περὶ οὗ μετ' ὀλίγον θὰ ὁμιλήσω, καὶ Διευθυντὴς καὶ ἀρχισυντάκτης τοῦ «**Χωρικῶ**» ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ ὁμόφρονος διδασκάλου Μιλτιάδου Κουρβισιάνου, ἀνδρὸς φιλελευθέρου καὶ φιλοπάτριδος.

Λυποῦμαι πολὺ, Κυρίαί καὶ Κύριοι, ὅτι διὰ τὸ βραχὺ τοῦ λόγου δὲν εἶνε δυνατόν οὐδὲ κἂν ἀπλῶς ν' ἀναφέρω τὰ ὀνόματα τῆς φάλαγγος τῶν ἀνδρῶν, οἵτινες μετ' ἀφοσιώσεως, αὐταπαρνήσεως καὶ αὐτοθυσίας συνηγωνίσαντο ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ ἀνεξαρτησίας τῆς πατρίδος.

Ἀπὸ τοῦ 1830 λοιπὸν καὶ ἐφεξῆς, ὡς εἶπον, ἐκαλλιεργεῖτο πως ἡ ἰδέα τῆς ἐνώσεως· ἀλλ' εὐθὺς ὡς ἐπετρέπη ἡ ἐλευθεροτυπία ἐπὶ ἀρμοστοῦ Σείτωνος, ἤρξατο ἡ ἰδέα αὕτη νὰ κατακτῆ εὐρύτερον ἔδαφος παρὰ τῆς λαῖκῆς. Εἰς τοῦτο δὲ συνέτειναν καὶ οἱ ἰδρυθέντες ἐν ἐπτάνησιν πολιτικοὶ σύλλογοι καὶ λέσχαι.

Ἐν Κεφαλληνίᾳ τὴν σημαίαν τοῦ ριζοσπαστισμοῦ ἀνεπέτασαν δύο πολιτικὰ κέντρα, τὸ **Δημοτικὸν Κατάστημα** ἐν Ἀργοστολίῳ καὶ ἡ **Ὁμόνοια** ἐν Ληξουρίῳ. Ἀμφότερα τὰ κέντρα ταῦτα προέτεινον καὶ ὑπεστήριζον ἰδίους βουλευτὰς καὶ ἐπαρχιακοὺς συμβούλους καὶ ἀνερίπιζον καὶ ἀνεζωπύρουν τὸ ἐθνικὸν φρόνημα.

Τὸ Δημοτικὸν Κατάστημα, ὅπερ ἀπετέλει ἡ χρυσοῦ καὶ ἐνθουσιώδης νεολαία τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, πρῶτον μάλιστα ἐτόλμησε νὰ ἐκδηλώσῃ ἐπισήμως τὴν ἀποστροφὴν αὐτοῦ καὶ ἀπέχθειαν πρὸς τὴν Προστασίαν τὴν μετακτῆσιν Παρασκευῆν τοῦ 1848 κατὰ τὴν ἐκφορὰν τοῦ ἐπιταφίου ἀπαγορεύσαν νὰ τελεσθῆ ὑπὸ τὰ **Γοπο-**

τηρητεῖον ἢ συνήθης ὑπὲρ τῆς Ἀνάσσης ἐξήσας, ὡς αὕτη καθιερώθη ἀπὸ τοῦ 1836.

Τὸ Δημοτικὸν Κατάστημα, ὅπερ ὑπήρξεν ὁ πυρὴν καὶ τὸ κέντρον τοῦ ριζοσπαστισμοῦ, πολυτίμους παρέσχεν εἰς τὸν ἀγῶνα ὑπηρεσίας, διότι διὰ τῆς πατριωτικῆς καὶ ἔμφρονος αὐτοῦ δράσεως εἴλκυσεν ὑπὸ τὴν σημαίαν του τὸν λαόν, ὅστις ἐνεκολποῦτο πᾶσαν αὐτοῦ ἀπόφασιν καὶ εἰς πᾶσαν θυσίαν προθύμως ὑπεβάλλετο, πεποιθὼς εἰς τὴν ἀγνότητά των αἰσθημάτων καὶ τὴν φιλοπατρίαν των τε μελῶν καὶ ἰδρυτῶν αὐτοῦ. Οὕτω δὲ τὸ μικρὸν κατ' ἀρχὰς καὶ ἀσήμαντον ἐκεῖνο σωματεῖον ἀπέβη μετ' ὀλίγον δύναμις ἰσχυρὰ καὶ ἀκατάβλητος, ἥτις θαρραλέως ἀντεμετώπιζε τὸν Βρετανικὸν κολοσσόν.

Καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος λοιπὸν τούτου κατάδηλον γίνεται, ὁποῖους καὶ ὁπόσους λαμπροὺς καὶ θαυμασίους ἀπὸ διαφόρων ἀπόψεων καρποὺς δύναται ν' ἀποφέρει ἢ ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνένωσις καὶ μικρᾶς ὁμάδος, ὅταν αὕτη ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν εὐγενοῦς καὶ κοινωφελοῦς ἰδέας. Διότι ἀναμφιβόλως τὴν ἰδέαν ταύτην σὺν τῷ χρόνῳ θὰ ἐνστερνωθῶσιν οἱ πολλοὶ, ὅταν οἱ σημαιοφόροι αὐτῆς ἐμπνεύσωσι τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἐργάζονται εἰλικρινῶς πρὸς πραγμάτωσιν αὐτῆς καὶ δὲν ἐπιδιώκουσιν ἴδια ὠφελήματα καὶ τὴν καθ' ὅσον δήποτε τρόπον ἐκμετάλλευσιν τῆς ἀπονήρου καὶ ἀνάκου λαϊκῆς ψυχῆς.

Ἀλλὰ πλὴν τῆς ἐπισήμου κατὰ τῆς Προστασίας διαδηλώσεως τοῦ Δημοτικοῦ Καταστήματος κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος οἱ χωρικοὶ Κεφαλληνίας προσέβησαν εἰς ἔνοπλον διαμαρτυρίαν. Ἡ στάσις αὕτη, ἥτις κοινῶς καλεῖται **τοῦ Σταυροῦ ἐπανάστασις**, ὡς γενομένη τὴν 14 Σβρίου 1848, ἡμέραν τῆς ὑψώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, κατεστάλη ἐντὸς μικροῦ. Καὶ οἱ μὲν ἀρχηγοὶ αὐτῆς Θεόδωρος Πρόντζας καὶ οἱ ἀδελφοὶ Γεώργιος καὶ Σταῦρος Μεταξᾶς, ὁ διαπρεπὴς κατόπιν ἐν Γαλλίᾳ ὁ-

φθαλμολόγος, κατεδικάσθησαν ἐρήμην εἰς θάνατον ὡς ἔνοχοι ἐσχάτης προδοσίας, πλείστοι δὲ τῶν ἐπαναστατῶν ἀπηνῶς κατεδιώχθησαν, ἐτιμωρήθησαν, ἐξωρίσθησαν, ἐφυλακίσθησαν, ἐν οἷς καὶ ὁ ἔνθερμος πατριώτης Ἰωάννης Τυπάλδος Καπελέτος, ὅστις ἀχθεὶς χειροπέδαις δεδεμένος εἰς τὸ Δικαστήριον κατεδικάσθη εἰς κάθειρξιν τριῶν μηνῶν.

Ἦδη δ' ἤρξατο καὶ ἡ δημοσιογραφία νὰ κηρύττῃ τὸ εὐαγγέλιον τῆς ἐνώσεως. Καὶ δὴ πρῶτος ὁ Ζερβὸς ἀνέκρουσε διὰ τοῦ «**Φιλελευθέρου**» τὸν κατὰ τῆς Προστασίας ἀγῶνα ὑποστηρίζων διὰ τοῦ νευρώδους καλάμου του, ὅτι ὁ μόνος πόθος τοῦ ἑπτανησιακοῦ λαοῦ εἶνε ἡ ἔνωσις, μάλιστα δ' ἤδη, ὅτε, ἰδρυθέντος τοῦ ἑλλ. Κράτους, οὐδεὶς λόγος τῆς Προστασίας ὑφίσταται. Ἀλλ' εὐθὺς ὡς ἐξεδόθη ὁ 3ος ἀριθμὸς τοῦ «**Φιλελευθέρου**», συλληφθεὶς ὑπὸ τῆς ὑψηλῆς ἀστυνομίας ἐξωρίσθη εἰς Παξοῦς. Ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις ἤλπιζεν, ὅτι διὰ τῆς ἐξορίας τοῦ Ζερβοῦ θὰ ἐμπνεύσῃ τὸν τρόπον εἰς τοὺς ἄλλους καὶ θὰ φιμώσῃ τὰ στόματα αὐτῶν. Ἀλλ' αἱ ἐλπίδες αὐταὶ ἀπέβησαν φροῦδαι· διότι τὸν «**Φιλελεύθερον**» διεδέχθη ἡ «**Ἀναγέννησις**» τοῦ Ἰωσήφ Μομφερράτου, ὅστις μετ' ἡρωϊκὸν θάρρος ἐκαυτηρίαζε τὸ παράνομον τῆς Προστασίας καὶ διερμηνεύων τὰ αἰσθηματὰ τοῦ ἑπτανησιοῦ λαοῦ διεμαρτύρετο ἐντόνως κατὰ τῆς Κυβερνήσεως, ὅτι βία πειράται νὰ καταπιεξῇ τὸ ἐθνικὸν αὐτοῦ φρόνημα.

Βραδύτερον δ' ἐξεδόθησαν καὶ ἄλλαι ριζοσπαστικαὶ ἐφημερίδες ἐν ἑπτανήσῳ, ὁ «**Ριζοσπάστης**» καὶ ἡ «**Ἑλλάς**» ἐν Κερκύρᾳ, (1850), ὁ «**Ρήγας**» (1851) καὶ ἡ «**Φωνὴ τοῦ Ἴονίου**» (1858) ἐν Ζακύνθῳ, ὁ «**Χωρικὸς**» (1850) καὶ ὁ «**Κεραυνός**» (1855) ἐν Κεφαλληνίᾳ κτλ. Ἀλλὰ καὶ οἱ μεταρρυθμιστὰ καὶ οἱ προστασιανοὶ διὰ τῶν δημοσιογραφι-

κῶν αὐτῶν ὀργάνων ὑπεστήριζον οὐχ ἦττον τὰς ἰδέας καὶ ἀρχὰς τῶν.

Ἐνταῦθα τοῦ λόγου γενομένου αἰσθάνομαι τὴν ὑποχρέωσιν νὰ εἴπω ὀλίγας λέξεις περὶ τοῦ συντάκτου τοῦ «**Κεραυνοῦ**», ὅστις ὑπῆρξεν ὁ Παναγιώτης Πανάς, λίαν γνωστὸς εἰς τὸ ἑλληνικὸν κοινὸν καὶ ὡς δημοσιογράφος καὶ ὡς σατυρικὸς καὶ λυρικὸς ποιητής. Ὁ Παν. Πανάς, ἀνὴρ λόγιος, εὐφυής, θαρραλέος, φιλελεύθερος καὶ γενναῖος τὸ φρόνημα λαβὼν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὸν ἐν Κεφαλληνίᾳ ριζοσπαστισμὸν ἐξωρίσθη καὶ ποτε συλληφθεὶς ὑπὸ τῶν ἀστυνομικῶν ὀργάνων ἐβλάβη σοβαρῶς τὸν βραχίονα.

Ἐν τούτοις ὁ Ζερβὸς ἐπανελθὼν μετὰ ἐξάμηνον ἐκ Παξῶν μὲ νέας δυνάμεις, ἃς ἦντλησεν ἐκ τῆς ἐξορίας, συνελήφθη καὶ πάλιν μετὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ 4ου ἀριθμοῦ τοῦ «Φιλελευθέρου» καὶ ἐξωρίσθη εἰς Κύθηρα ὑπὸ τοῦ ἀπαισίας μνήμης ἀρμοστοῦ Οὐάρδου, θεωρήσαντος αὐτὸν ὡς ἓνα τῶν ὑποκινητῶν τῆς κατὰ τὸ 1849 ἐκραγείσης ἐν τῷ χωρίῳ Σιάλα στάσεως, ἣτις ἀληθῶς ὑπῆρξε πολὺ δεινότερα καὶ σπουδαιότερα τῆς προηγουμένης. Τὸ ἐπαναστατικὸν ἐκείνο κίνημα, ὅπερ ἐπήνεγκεν εἰς τὴν νῆσον πλείστα δεινὰ καὶ τοῦ ὁποίου μετέσχον καὶ ἔγκριτοι πολῖται, νομίσαντες αὐτὸ καθαρῶς ἐθνικὸν, μολονότι ἐκ τῶν διεξαχθεῖσιν αὐστηρῶν ἀνακρίσεων καὶ τῆς ὅλης διαδικασίας κατεδείχθη ὅτι ἦτο ἄσχετον καὶ ξένον πρὸς τὸν ριζοσπαστισμὸν καὶ ὅτι ὑπῆρξε μᾶλλον προῖδον ἐνεργειῶν καταχθονίων, ὃ θηριώδης ὅμως ἀρμοστής ἐξώρισε τὸν Ζερβὸν, ἐκήρυξε τὸν στρατιωτικὸν νόμον καὶ προέβη εἰς καταδιωγμοὺς, προγραφὰς, καθεῖρξεις, μαστιγώσεις, τουφεκισμοὺς, ἀπαγχονίσεις. Ἡ νῆσος ἀπεκλείσθη ἀπὸ τῆς ἐπὶ τὰ πρὸς σύλληψιν τῶν ἀρχηγῶν Βλάχου καὶ ἱερέως Νοδάρου (Παπαληστή) καὶ τρομοκρατουμένη ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον πα

ρίστα ἀπαισίαν εἰκόνα φρίκης καὶ ἀθλιότητος. Αἱ οἰκίαι τῶν στασιαστῶν ἐπυρπολοῦντο, αἱ δὲ γυναῖκες καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν ἐρρίπτοντο εἰς τὰς ὁδοὺς. Οἰμωγαὶ καὶ θρήνοι πανταχόθεν ἠκούοντο, τὸ δ' ἔδαφος τῆς πολυπαθοῦς Κεφαλληνίας ἐπορφυρώθη ἐκ τοῦ ἀφθόνως ρεύσαντος αἵματος.

Ἡ τοιαύτη τῆς Κυβερνήσεως σκληρότης καὶ ἀπανθρωπία ἐκορύφωσε τὴν κοινὴν ἀγανάκτησιν καὶ προεκάλεσε σφοδρὰς τὰς ἐπιθέσεις καὶ διαμαρτυρίας τοῦ τύπου. Ἐντεῦθεν καὶ ὁ Ἰωσήφ Μομφερράτος ἐψέξε δριμύτατα διὰ τοῦ περιλαλήτου 20ου ἀριθμοῦ τῆς «Ἀναγεννήσεως» τὰς ὑπερβασίας καὶ ἔκτροπα τῆς ἐξουσίας, τέλειον περιφρονήσας τὸν ἐν ἐνεργείᾳ ἔτι στρατιωτικὸν νόμον. Στρατιώτης γενναῖος τοῦ καθήκοντος οὐδόλως ἐπτοήθη τὸ ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἐπικρεμάμενον Δαμόκλειον ξίφος, ἀλλὰ λάβρος ἐπετέθη κατὰ τῆς Κυβερνήσεως φρονῶν, ὅτι οὕτως ἐξυπηρετεῖ τὸν ἀγῶνα καὶ ἐκπληροῖ τὸ πρὸς τὴν πατρίδα καθήκον, ἣτις βεβαίως εἶχεν ἀνάγκην θυμάτων, ὅπως ἀπαλλαγῇ τοῦ πιέζοντος τὰ στήρινα αὐτῆς ἐφιάλτου. Διότι, ὡς διδάσκει ἡ ἱστορία, ἡ ἐλευθερία δὲν χορηγεῖται δωρεὰν, ἀλλ' ἐξαγοράζεται διὰ πολυτίμων θυσιῶν καὶ κρουῶν αἵματος. Οὕτω καὶ ὁ συντάκτης τῆς «Ἀναγεννήσεως» συλληφθεὶς ἐξωρίσθη εἰς Ὅθωνους.

Τὰ μαρτύρια, τὰ βάσανα, οἱ καταδιωγμοὶ, αἱ ἐξορίαι καὶ ἀπαγχονίσεις τῶν Κεφαλλήνων ἀνεπτέρωσαν ἔτι μᾶλλον τὸ ἐθνικὸν τοῦ Ἰονίου λαοῦ φρόνημα καὶ ἐνίσχυσαν μέγας τὸν ἀγῶνα, ὃν πρώτη θαρραλέως ἀναλαβοῦσα ἡ Κεφαλληνία θεωρεῖται δικαίως καὶ εἶνε ἡ **κοιτὴς τοῦ ριζοσπαστισμοῦ, ἡ ἐστὶς τῆς**

ΙΑΚΩΒΩΣ ΕΙΣΙΝ καὶ τὸ **πυρίπνου ἠφαίστειον**, ὁ **πυρὸς** τῆς **ἐκκλήσεως** αὐτῆς ἀπὸ τῆς ἀπαισίας φλόγης ἀνήψαν ἄσβεστον πύρραϊαν.

Οἱ ἐξόριστοι ἐν τούτοις ἀνηλεῶς τυραννοῦμενοι μακρὸν ἔτι χρόνον ἐπὶ τοῦ βράχου τῆς ἐξορίας θὰ παρέμενον, ἂν μὴ ἀνεκάλει αὐτοὺς ἐκείθεν ὁ λαὸς, ἐκλέξας ἀντιπροσώπους μετ' ἄλλων ὁμοφρόνων ἐν τῇ ἐνάτῃ, πράγματι δὲ πρώτη ἐλευθέρα Βουλῇ, τὴν ὁποῖαν ἀπετέλεσαν οἱ ἐπιφανέστεροι ἄνδρες τῆς ἐπτανήσου, ὁ Μουστοξύδης, ὁ Παδοβάς, ὁ Κουρῆς, οἱ Δομενεγῖνοι, ὁ Ρώμας, ὁ Γαήτας, ὁ Ζαμπέλης, ὁ Μαρίνος, ὁ Λιβαδάς, ὁ Ἰακωβάτος, ὁ Καπελέτος. . .

Τὴν Βουλὴν ἐκείνην ὁ Ἰόνιος λαὸς ἔχαιρέτισεν ὡς τὴν αὐγὴν τῆς ἐλευθερίας του. Καὶ ἀληθῶς εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς αὕτη ἐπέδειξεν ἐθνικὸν καὶ ἐλευθέριον τὸ φρόνημα. Οὐ μόνον δ' οἱ εὐάριθμοι ριζοσπάσται ἀνεκηρύχθησαν ἀδιάλλακτοι τῆς Προστασίας πολέμιοι, διεκτραγωδοῦντες εὐθαρσῶς τὰ δεινοπαθήματα τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ καὶ οἱ τὴν πλειοψηφίαν ἀποτελοῦντες μεταρρυθμισταὶ ἤρξαντο ἤδη νὰ ἐκδηλώσῃ δυσφορίαν πρὸς τὴν Κυβέρνησιν. Ἡ Βουλὴ ἐκείνη ἀπαντῶσα εἰς τὸν ἐναρκτήριον τοῦ Ἀρμοστοῦ λόγον ἐπεζήτησε τὴν περιστολὴν τῆς αὐθαιρεσίας, τὴν ἐξασφάλισιν τῆς προσωπικῆς τοῦ πολίτου ἐλευθερίας, τοῦ οἰκιακοῦ ἀσύλου τὸ ἀπαρτίβιαστον ἐπὶ προλήψει οἰκτρῶν καὶ ἀξιοθρηνητῶν καταπίεσεων, ὧν ἐλεεινὸν θέαμα παρέσχεον ἐσχάτως ἡ Κεφαλληνία, καὶ καθόλου τῶν κακῶς κειμένων τὴν ἀνόρθωσιν. Πρὸς τούτοις δ' ἐψήφισε τὴν ἀνέγερσιν ἀνδριάντος εἰς τὸν πρῶτον Κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος, ἀείμνηστον Ἰωάννην Καποδίστριαν, τὴν ἄμεσον χρῆσιν τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης παρὰ πάσαις ταῖς δημοσίαις ἀρχαῖς καὶ προτάσει τοῦ Γεωργίου Τυπάλδου Ἰακωβάτου τὸν πανηγυρισμὸν τῆς 25 Μαρτίου ὡς ἐθνικῆς ἑορτῆς. Τέλος δὲ κατὰ τὴν ἱστορικὴν ἡμέραν τῆς 26 Νοεμβρίου 1850 ὁ βουλευτὴς Ἰωάννης Τυπάλδος Καπελέτος ἐν ὀνόματι τῆς ἁγίας Τριάδος καὶ τῶν ὁμοφρόνων ριζοσπα

στῶν ὑπέβαλε ψήφισμα, ἐν ᾧ ἀνεκηρύσσεται, ὅτι ἡ ὁμόθυμος, στερεὰ καὶ ἀμετάτρεπτος θέλησις τοῦ Ἰονίου λαοῦ εἶνε ἡ ἀνάκτησις τῆς ἀνεξαρτησίας του καὶ ἡ μετὰ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος ἔνωσις.*

Τὸ ψήφισμα ἐκεῖνο ἐπήνεγκε τὴν ἀπότομον καὶ αὐθαίρετον ἀναβολὴν καὶ μετ' οὐ πολὺ (10 Δεκεμβρίου 1851) τὴν διάλυσιν τῆς Βουλῆς ἐκείνης, ἣτις, εἰ καὶ βραχύβιος, διαρκέσασα μίαν μόνην σύνοδον, ἐνεχάραξεν ἀνεξίτηλον ἐν τῇ ἱστορίᾳ σελίδα, διότι ὑπεστήριξε μετὰ θάρρους ιδέας προοδευτικὰς καὶ διετράνωσε τὸ ἐθνικὸν τοῦ Ἰονίου λαοῦ φρόνημα.

Ἄλλ' ἐὰν κλεισθέντος τοῦ Βουλευτηρίου ἐσίγησε τὸ βουλευτικὸν βῆμα, ὁ ριζοσπαστικὸς τύπος ἤστραπτε καὶ ἐβρόντα, ἐξεσφενδόνιζε μύδρους καὶ κεραυνοὺς στηλιτεύων τὰς καταχρήσεις, στιγματίζων τὰς ἀδίκους ἐπιθέσεις, καυτηριάζων τὰς αὐθαιρεσίας καὶ παρανομίας, ὑποδαυλίζων τὸ κατὰ τῆς Προστασίας μίσος καὶ ἐξάπτων τὴν ιδέαν τῆς ἐνώσεως. Ὁ ριζοσπαστικὸς τύπος ὑπῆρξεν ὁ σθεναρώτερος ὑπέρμαχος τῆς ἐνώσεως καὶ ὁ διαπρύσιος κήρυξ καὶ ἐμπνευσμένος ἀπόστολος τῶν ἐθνικῶν δικαίων. Οἱ ριζοσπάσται δημοσιογράφοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἄγνοι καὶ ἄδολοι πατριῶται, ἀφιλοκερδεῖς, καρτερικοὶ, μεγαλόφρονες, ἀτρόμητοι, ἀψηφοῦντες τὴν ἰδίαν ζωὴν καὶ εὐγενῆ μόνον ιδεώδη ὑπηρετοῦντες, διεδραμάτισαν τὸ σπουδαιότερον μέρος τῆς ἐκτυλιχθείσης τότε τραγωδίας, γενόμενοι οὕτω τὸ κάλλιστον καὶ

* Σημ. Οἱ ὑπογράψαντες τὸ ψήφισμα βουλευταὶ εἶνε οἱδε: Γεράσιμος Λιβαδάς, Ναθαναὴλ Δομενεγῖνης, Γεώργιος Τυπάλδος Ἰακωβάτος, Φραγκίσκος Δομενεγῖνης, Ἡλίας Παλιούρης, Ἰωσήφ Μομφερράτος, Τηλέμαχος Παλιούρης, Ἰωάννης Τυπάλδος Καπελέτος, Ἄγγελος Σιμογιάννης, Ἰωάννης Σταματέλος Πυλαρινὸς καὶ Χριστόδουλος Ποφάντης.

μοναδικὸν ἴσως παράδειγμα ὑπερόχου φιλοπατρίας καὶ ἠρωϊκῆς αὐταπαρνήσεως.

Τὴν στάσιν ταύτην τοῦ τύπου βαρέως φέρων ὁ ἀρμοστῆς καὶ νομιζῶν ὅτι ἤθελε πλήξῃ εἰς τὰ καίρια τὸν ριζοσπαστισμὸν ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν κυριωτέρων ὀργάνων αὐτοῦ. Καὶ δὴ αὐθις τὸν μὲν Ζερβὸν ἐξώρισεν (2 Ὀκτωβρίου 1851) εἰς τὸ ἔρημον νησιδίον τῶν Ἀντικυθήρων, τὸν δὲ Μομφερᾶτον εἰς τῆς Ἐρικούσης τὸν σκόπελον. Ἀμφότεροι οὗτοι, ἀφ' οὗ ἐξαετίαν σχεδὸν ὀλόκληρον διέμειναν ἐπὶ τῶν ξηροσκοπέλων ἐκείνων ταλαιπωρούμενοι, βασανιζόμενοι, τυραννούμενοι, φθειρόμενοι, σηπώμενοι, μυρίας στερήσεις καὶ κακουχίας ὑφιστάμενοι, ἐπανήλθον τέλος ἀφεθέντες ἐλεύθεροι εἰς τὰς ἐστίας αὐτῶν καὶ ἐν μέσῳ τῶν οἰκείων, οἵτινες ἐπανείδον αὐτοὺς, ὡς γράφει ὁ Ζερβός, ὡς φάσματα ἐξεληθόντα τῶν μνημείων καὶ ὡς ναυαγούς διασωθέντας, ἀφ' οὗ φοβερῶς ἐπάλαισαν πρὸς τὸν θάνατον. Μολονότι δ' ἡ Κυβέρνησις ἐπανειλημμένως προέτεινεν αὐτοῖς τὴν ἐλευθερίαν ὑπὸ ὄρους, μετ' ἀγανακτήσεως καὶ περιφρονήσεως ἀπέρριπτον πάντοτε τὰς τοιαύτας προτάσεις, προτιμῶντες ὡς ἄλλοι δεσμῶται Προμηθεῖς νὰ κατακεραυνωθῶσιν ἐπὶ τῶν ἀξένων ἐκείνων βράχων ἢ νὰ παρεκκλίνωσιν ἀπὸ τῆς ἀρχικῆς αὐτῶν πορείας, ἐξ ἧς προσεδοκᾶτο ἡ αἰσία λύσις τοῦ Ἐθνικοῦ ζητήματος. Οὕτως ἡ βία καὶ ἡ αὐθαιρεσία συνετρίβησαν πρὸ τῆς ἀδαμάστου ἐπιμονῆς καὶ καρτερίας.

Μετὰ πάροδον δὲ δύο μηνῶν (Δεκέμβριον 1851) ἐξωρίσθη καὶ ὁ Κεφαλλῆν βουλευτῆς Σταματέλος Πυλαρινός, καὶ τρεῖς Ζακύνθιοι, ὁ Φραγκίσκος Δομνεγγίνης, βουλευτῆς, ὁ Στ. Βούρτσος καὶ ὁ Δημήτριος Καλλίνικος, συντάκτης τοῦ **Ῥήγξ**. Οὕτως ὁ Ἐπτανησιακὸς ἀγὼν διὰ τῶν μαρτυρίων καὶ βρασάνων τῶν πρωταθλητῶν τοῦ Ῥιζοσπαστισμοῦ καὶ τῶν

σταυροφόρων τῆς ἰδέας καὶ διὰ τῆς ἐξεγέρσεως τοῦ λαοῦ εἶχε προσλάβῃ πλέον ὀριστικὴν κατεύθυνσιν, ἣτις ὠδήγει ἀσφαλῶς εἰς τὴν νίκην, τὴν νίκην τοῦ δικαίου.

Βεβαίως ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης δὲν εἶνε δυνατόν νὰ διηγηθῶ ἐν λεπτομερεῖα καὶ παρακολουθήσω ὅλα τὰ στάδια τοῦ ἀγῶνος ἐκείνου. Θὰ τερματίσω λοιπὸν τὸν λόγον, ἀφ' οὗ προσθήσω μόνον ἔτι ὀλίγα τινὰ περὶ τῆς τελικῆς αὐτοῦ ἐκβάσεως.

Ἡ Ἀγγλικὴ κυβέρνησις κατιδοῦσα, ὅτι τὸ ἐθνικὸν ρεῦμα ὁσημέραι ἐξωγκοῦτο καὶ ὅτι ὁ περὶ ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως ἀγὼν ἔτι μᾶλλον ἐκρατύνετο, ἔγνω ν' ἀποστείλῃ εἰς Ἐπτάνησον ἓνα τῶν ἐπιφανεστέρων αὐτῆς πολιτικῶν, ἄνδρα διακρινόμενον ἐπὶ φιλελληνισμῷ καὶ φιλελευθέροις αἰσθήμασι, τὸν Γ. Γλάδστονα, ἵνα ἐξετάσῃ ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὴν κατάστασιν καὶ προτείνῃ τὰ κατάλληλα πρὸς ἐξευμένισιν καὶ ἱκανοποίησιν τοῦ Ἴονίου λαοῦ μέσα.

Ὁ Γλάδστον ἀφίκετο εἰς Κέρκυραν τῆ 24 Νοεμβρίου 1858, ὁπόθεν μετέβη εἰς Λευκάδα, Κεφαλληνίαν, Ἰθάκην καὶ Ζάκυνθον. Πανταχοῦ ἐγένετο δεκτὸς διὰ χαρμοσύνων κωδωνοκρουσιῶν, ζωηρῶν ἐπευφημιῶν καὶ δαιμονιωδῶν ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως ζητωκραυγῶν. Πάντες οἱ ἐν ἀξιώμασιν, ἐπίσκοποι, βουλευταὶ, ἐπαρχιακοὶ σύμβουλοι, καὶ οἱ πολῖται ἐντόνως ἀπέκρουον τὰς περὶ μεταρρυθμίσεων προτάσεις τοῦ Γλάδστονος καὶ μετὰ διάτορον φωνὴν ἐκήρυττον, ὅτι ὁ προσφιλέστερος, ὁ γλυκύτερος, ὁ ἱερώτερος πτόχος τοῦ Ἴονίου λαοῦ εἶνε ἡ ἔνωσις. Ἐν Ζακύνθῳ μάλιστα ὁ Λομβάρδος προφορικῶς καὶ ἐγγράφως ἐκήθεσας εἰς τὸν Γλάδστονα τ' ἀληθῆ αἰτία τῆς μεταξὺ λαοῦ καὶ Προστάτιδος διαπάλης ἐτόνισεν ἀπροκαλύπτως ὅτι ἡ Ἐπτάνησος διακαῶς ποθεῖ, ἐπιζητεῖ καὶ οὐδὲν ἄλλο ἀποδέχεται ἢ μόνον τὴν ἔνωσιν. Ἐν

δὲ τῆ Κεφαλληνία δύο μέλη τοῦ μνημονευθέντος Δημοτικοῦ Καταστήματος, οἱ **Χαροάλαμπρος Λιδοθινόπουλος** καὶ **Παναγῆς Ραζῆς**, ἐναχειρίσαν τῇ Γλάδστον τὸ περὶ ἐνώσεως φήγισμα τῆς περιωνύμου Θ. Βουλῆς χρυσοῖς γράμμασι τετυπωμένον ἐπὶ μεταξίνου ὑφάσματος. Ἄλλος δέ τις ἐνθουσιῶν κύφας εἰς τὴν θυρίδα τῆς ἀμάξης ἀνέκραξεν ἰταλιστὶ· «κάτω ἢ πεντηκονταετῆς τυραννία.»

Ἀπελθόντος λοιπὸν τοῦ Γλάδστονος εἰς Ἀγγλίαν μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ, διωρίσθη ἀρμοστῆς, ὁ καὶ τελευταῖος ἐν Ἑπτανήσῳ, σὲρ Ἑρρίκος Στόρξ, ἐπὶ τῆς ἀρμοστείας τοῦ ὁποίου συνετελέσθη καὶ ὁ διάπυρος τῶν Ἑπτανησίων πόθος.

Ἀφ' οὗ δ. λ. δ. πλέον ἐπέισθη ἡ Ἀγγλία, ὅτι τὸ ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως ρεῦμα ἦτο ἀκατάσχετον καὶ οὐδεὶς φραγμὸς ἠδύνατο ν' ἀναχαιτίσει αὐτὸ, ἀπεφάσισε νὰ ρη τὴν ἀπὸ τῶν Ἰονίων νήσων προστασίαν καὶ παραχωρήσῃ αὐτὰς εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἄλλ' εἰς τοῦτο συνετέλεσε καὶ ἡ κατὰ τὸ 1862 Ὀκτωβριανῆ μεταπολίτευσις, ὅτε καὶ ὁ αἰδιμὸς βασιλεὺς Ὅθων ἐκηρύχθη ἔκπτωτος. Ἀναγορευθεὶς δὲ βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τῆς ἐν Ἀθήναις ἐθνοσυνελεύσεως τῆ 18 Μαρτίου 1863 ὁ τότε πρίγκιψ τῆς Δανίας Γεώργιος, (ὅστις ἐπέπρωτο νὰ πέσῃ φρουρῶν τὴν πατρίδα ἐπὶ τῶν ἐπάλλεων τῆς Μακεδονικῆς πρωτευούσης), ἀπεδέξατο μὲν τὸ Ἑλληνικὸν στέμμα, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὄρον τῆς προσαρτήσεως τῆς Ἑπτανήσου εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Βασίλειον. Οὕτω τῇ συναινέσει τῆς Ἀγγλίας συνεκροτήθη ἡ ἰγ. Βουλὴ, ἡ καὶ τελευταία, ὅπως ἀποφανθῆ ἐπισήμως περὶ τῆς Ἐθνικῆς τῶν Ἰονίων ἀποκαταστάσεως. Ἡ Βουλὴ αὕτη τὴν 23 Σεπτεμβρίου 1863 ἐφήφισε τὴν ἐνωσὶν τῶν Ἰονίων νήσων καὶ τῶν ἐξαρτημάτων αὐτῶν μετὰ τοῦ Βασιλείου

τῆς Ἑλλάδος, ὅπως ἐσαεὶ ἀποτελῶσιν ἀναπόσπαστον αὐτοῦ μέρος ἐν μιᾷ καὶ ἀδιαιρέτῳ πολιτείᾳ ὑπὸ τὸ συνταγματικὸν σκῆπτρον τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων Γεωργίου τοῦ Α. καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ. Τέλος δὲ τὴν 21 Μαΐου 1864 ὑπὸ τὰς ἀτελευτήτους ζητωκραυγὰς καὶ ἐπευφημίας τοῦ πλήθους καὶ τοὺς κρότους τῶν τηλεβόλων κατεβιβάσθη ἡ Ἀγγλικὴ σημαία καὶ ἀνεπετάσθη ἡ κυανόλευκος Ἑλληνικὴ, ἐπιβιβάσθέντος ἅμα τοῦ ἀρμοστοῦ ἐπὶ τῆς Ἀγγλικῆς ναυαρχίδος.

Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ἐν περιλήψει ὁ μακρὸς, ἄνισος καὶ ἀπελπις ἀγὼν τῶν Ἑπτανησίων, οὗ ἡ αἰσία ἐκβασίς, ἐμφανῶς καταδεικνύουσα τῆς ιδέας τὴν δύναμιν, ἐπικυροῖ τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν, ὅτι ἡ ἀκράδαντος πίστις τῶν λαῶν εἰς τὰ ἐθνικὰ αὐτῶν δίκαια, δυσκαταγώνιστος οὖσα, στέφεται ὑπὸ τῆς νίκης καὶ ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ ἰσχυροὶ κάμπτονται πρὸ τῶν ἀδυνάτων, ὅταν ἀντιμετωπίζωσι γενναῖα φρονήματα καὶ ἱερὰν αὐταπάρνησιν.

Ἡ Μεγάλῃ Βρετανία ἀναμφηρίστως ἐπολέμησε σφόδρα τὸν ἐθνικὸν τῶν Ἰονίων πόθον, ἀλλ' ἐν τῇ μεγαλοψυχίᾳ αὐτῆς καὶ γενναιοφροσύνῃ δὲν ἠδυνήθη τέλος νὰ παρίδῃ τὰς θυσίας αἰσθηματίου λαοῦ καὶ φιλοπάτριδος, ὅστις, εἰ καὶ ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτῆς ἐβεβητικῶς ὑλικῶς καὶ προήγετο πολλαχῶς, ἠγωνίσθη λυσοδῶς ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ ἐλευθερίας αὐτοῦ, περιφρονήσας πᾶσαν ὑλικὴν εὐημερίαν καὶ πρόοδον. Διότι βεβαίως θὰ ἦτο τῆς ἀληθείας ἄρνησις, ἂν μὴ τις ὁμολόγῃ, ὅτι ἡ Ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἐν ταῖς Ἰονίοις νήσοις ὑπῆρξεν ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις εὐεργετικὴ καὶ φιλοπρόδος. Ἄλλ' «οὐκ ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ἄνθρωπος» λέγει ὁ ἄγιος Παῦλος, καὶ τιμὴν περιποιεῖ τοῖς Ἰονίοις ὅτι τὰς χύτρας τῶν Ἀγγλικῶν κρεάτων ἀντήλλαξαν διὰ

τοῦ σπαρτιατικοῦ ζωμοῦ τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλὰ καὶ αὐ-
τὸς ὁ Γλάδστων, ὑπουργὸς τότε τῶν οἰκονομικῶν, ἐξαί-
ρων τὸ ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως τῶν Ἑπτανησίων αἰσθημα εἶ-
πε τὰ ἐξῆς. «Ἐπὶ τέλους τὰ ὕλικά συμφέροντα δὲν εἶ-
νε τ' ἀποτελοῦντα δλόκληρον τὸν βίον τοῦ λαοῦ. Ὑπάρ-
χει τι ἀνώτερον ἐν τῷ νῷ, ἐν τῇ καρδίᾳ, ἐν ταῖς παραδό-
σεσιν, ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ ἐγὼ πάντοτε
ἰσχυρίσθην ὅτι οἱ Ἴόνιοι, οὓς ὑπῆρχε συνήθεια νὰ φέ-
γωσιν ἐπὶ τῇ ἐπιθυμίᾳ τῆς ἐνώσεως μετὰ τῶν ὁμογενῶν,
θὰ ἦσαν οἱ εὐτελέστεροι τῶν ἀνθρώπων, ἂν μὴ ἐπόθουν
νὰ συμμετάσχωσι τῆς πολιτικῆς καὶ ἐθνικῆς τύχης τῶν
ὁμοφύλων»

Οὕτως ἡ Ἑπτάνησος διὰ τῶν ἐκλάμπρων ἀγώνων
τῶν τέκνων αὐτῆς ἐπόρισεν εἰς τὴν Ἑλλάδα χώραν ὡ-
ραίαν καὶ πλουτοφόρον, ἱκανῶς δὲ προηγμένην εἰς
τὰς τέχνας, τὰς ἐπιστήμας καὶ τὸν πολιτισμὸν. Ἀείποτε
δὲ ψυχῇ τε καὶ σώματι συμμετέχουσα τῶν πόνων καὶ
κινδύνων, περιπετειῶν καὶ συμφορῶν τῆς φιλότατης Μη-
τρὸς, ἐγένετο ἡ εὐλοῖνος ἀπαρχὴ τῆς ἐπεκτάσεως, εὐη-
μερίας καὶ προόδου τοῦ Κράτους, ὅπερ τελευταῖον διὰ
τῶν περιλάμπρων νικῶν ἡρωϊκοῦ στρατοῦ ὑπὸ τὴν ἡ-
γεσίαν ἐνδόξου στρατηλάτου, τοῦ σεπτοῦ ἡμῶν Ἀνα-
κτος Κωνσταντίνου τοῦ Β', καὶ τῇ συνάρσει τῆς θείας
Προνοίας κατώρθωσε νὰ πληρῶσῃ ἐν μέρει τὸ προαιώ-
νιον ὄνειρον τῆς ἐλληνικῆς φυλῆς.

Τελευτῶν ἀδιστάκτως πέποιθα, ὅτι διερμηνεύω πι-
στῶς μύχιον πόθον τῆς ἐλληνικῆς ψυχῆς, ἐπευχόμενος
ἐκ μέσης καρδίας πρὸς τὸν δαφνοστεφῆ Βασιλέα ἡμῶν,
ὅστις κατ' εὐτυχίᾳ συγκυρίαν ἄγει σήμερον τὴν ὀνομα-
στικὴν αὐτοῦ ἐπέτειον, εὐδαίμονα μακροδιότητα καὶ
τὴν ὑπὸ τὸ ἔνδοξον αὐτοῦ σκήπτρον συντέλεισιν τοῦ ἤ-
δη ἀρξαμένου μεγάλου ἔργου.

Μὲ τοιαύτας εὐχὰς χαιρετίζοντες τὴν πεντηκόντῆ-
τηρίδα τῆς ἐνώσεως ἀναφωνήσωμεν·

Ζήτω τὸ ἔθνος!

Ζήτω ὁ Βασιλεὺς!

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΘΟΥΡΙΟΥ
ΣΥΛΛΟΓΗ Π. ΠΑΤΡΙΚΙΟΥ

Α122.413.0003

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΘΟΥΡΙΟΥ

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ